

IN MEMORIAM

Akademik Marko Samardžija
(Vođinci, 2. rujna 1947. – Zaprešić, 19. veljače 2019.)

Pripala mi je čast na jubilarnim 20. *Danima Julija Benešića* odati verbalno javno priznanje i posmrtnu počast njihovu utemeljitelju akademiku Marku Samardžiji. Izbor je pao na mene zbog očekivane vjerodostojnosti svjedočenja temeljena na osobnim kontaktima i poslovnoj suradnji tijekom minulih dvaju desetljeća. Istovremeno valja naglasiti kako nije nimalo lako govoriti o pokojniku, sabrati i sažeti cijeli njegov život ispunjen brojnim aktivnostima i postignućima u jedno posmrtno slovo u trajanju od 15 minuta. Kada se čuveni Jacques Derrida našao u situaciji da drži govor nad otvorenim grobom svojih kolega znanstvenika, rekao je da govoriti o drugome, ocrtati barem djelić njegova života ili ga pokušati interpretirati nemoguće je, a s druge je strane odgovornost spram drugoga i dužnost očuvati ga u kulturnoj memoriji, kako bismo neponovljivost i nezamjenjivost umrloga prevladali zauzimanjem za njega obvezujući se na govor o njemu (J. Derrida, *Ovnovi, Neprekinuti dijalog, Između dvije vječnosti*, 2014: 19–20). Govoriti o akademiku Marku Samardžiji etički je obvezujuće za hrvatsku akademsku, znanstvenu i kulturnu zajednicu s obzirom na njegovu zavidnu profesionalnu karijeru i postignuća o čemu treba svjedočiti kao društvenim konsenzusom potvrđenom, vrijednom i izvrsnom opusu.

Među zaslužnim i renomiranim jezikoslovcima, što su potekli iz Slavonije i zauzeli sam vrh hrvatske filologije, važno mjesto, mjesto jednoga od ponajboljih zauzima prof. dr. Marko Samardžija, od 2018. redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i voditelj Akademijina Zavoda za lingvistička istraživanja u Zagrebu.

Rođen je u Vođincima 1947., pohađao srednju ekonomsku školu u Vin-kovcima, diplomirao je, magistrirao i doktorirao na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je bio od 1973. zaposlen na Katedri za hrvatski standardni jezik te s vremenom napredovao u znanstveno-nastavnim zva-njima do redovitoga profesora, obnašajući i različite institucionalne dužno-sti.

Glavna su područja njegova znanstvenoga rada leksikologija i leksiko-grafija, povijest hrvatskoga jezika i jezikoslovlja, sintaksa i lingvostilistika.

Objavio je 16 autorskih znanstvenih knjiga za života. Među njima najviše je posvećenih povijesti standardnoga jezika:

Iz triju stoljeća povijesti hrvatskoga standardnoga jezika (1997., 2004.),

Hrvatski jezik u NDH (1993.),

Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u NDH (2008.),

Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (2012.),

Hrvatski jezik kao povijesni jezik (2006.)

Hrvatski jezik u stoljeću velikih promjena (2014.)

Pisao je o hrvatskim filozofima I. Brozu, S. Ivšiću, J. Benešiću, Lj. Jonkeu, A. B. Klaiću, J. Gopiću, J. Dujmušiću, K. Krstiću, M. Stojkoviću i dr.

U fokusu njegova znanstvenoga rada bile su lingvostilističke analize djela hrvatskih književnika kao što su I. Kozarčanin, M. A. Relković, A. Kanižlić, I. Kozarac, I. Perkovac, A. Šoljan i dr., a dio ih je objavljen u knjizi *Piščev izbor, Prinosi (leksiko)stilistici i tekstologiji hrvatskoga jezika* (2003.).

Iz područja leksikologije i leksikografije objavio je *Leksikon hrvatskoga jezi-ka i književnosti* (2001., suautor A. Selak), *Srpsko-hrvatski objasnidbeni rječnik* 2015., gimnazijski udžbenik za 4. razr. *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika* (1995.) uz druge publikacije, a *Hrvatska leksikografija od početaka do kraja XX. stoljeća te Kroatistički portreti i zaokreti* posmrtno su objavljeni 2019.

Priredio je više desetaka pretisaka i izbora iz djela hrvatskih jezikoslo- vaca.

U životopisima i nekrolozima akademika Marka Samardžije, koji nas je napustio 19. veljače 2019., iznimnim znanstvenim, znanstveno-nastavnim, uredničkim, priređivačkim i institucionalnim postignućima, potkrijepljenim zavidnom bibliografijom, zasjenjen je njegov rad i zalaganja na prostoru

istočne Hrvatske, ratom devastirane, potom različitim razvojnim strategijama i globalnim politikama osiromašene, a pridruženjem Europskoj uniji i raseljene te neprestano izvan fokusa Zagreba kao administrativno-upravnoga i svakoga drugog središta Republike Hrvatske.

Ovo posmrtno slovo glas je male diskurzivne zajednice s hrvatske periferije i signalizira njezine vrijednosti i težnje koje je pokojni prof. dr. Marko Samardžija dobro razumio i agilno podržavao. S ljubavlju za zavičajnu riječ i kulturnu baštinu te s istančanom društvenom osjetljivošću poticao je brojne kulturne, jezične i književne inicijative, podupirao manifestacije te im davao radni obol, definirao kakvoću takvih nastojanja, animirao druge da se uključe i daju svoj prinos deprovincijalizaciji rubnih prostora Hrvatske, kao što su uz ostale *Dani Josipa i Ivana Kozarca*, *Dani Julija Benešića* i *Šokačka rič*, manifestacije u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

Dani Julija Benešića jedna su od manifestacija o kojoj se brinuo od inicijative do realizacije kao o svojem čedu. Nakon mirne reintegracije i povratka Iločana u Ilok 1998., na *Drugom hrvatskom slavističkom kongresu*, održanom u Osijeku 14. – 18. rujna 1999., rodila se ideja o održavanju znanstvenoga skupa posvećena kulturnoj baštini Iloka i Srijema, a u njezinoj realizaciji, uz prof. Samardžiju, sudjelovali su tadašnji ravnatelj Muzeja grada Iloka Mato Batorović i prof. dr. sc. Stanislav Marijanović s Filozofskoga fakulteta u Osijeku.

1. *Dani Julija Benešića* održani su 23. i 24. studenoga 2001. u organizaciji Muzeja grada Iloka, Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu uz financijsku potporu Grada Iloka, Vukovarsko-srijemske županije i Ministarstva kulture. Prof. dr. sc. Marko Samardžija bio je član Organizacijskoga odbora, sudionik znanstveno-stručnih skupova, urednik Zbornika radova i autor predgovora. Svoja je izlaganja na znanstvenim skupovima, održanim na *Danima Julija Benešića* od 2001. do 2010. godine, ukoričio u knjizi *Devet iločkih predavanja i jedno warszawsko* te objavio 2010. godine u izdanju Muzeja grada Iloka:

Rječnik iločkoga govora Julija Benešića

Marin Somborac

Leksikografski rad Julija Benešića

»Nacionaliziranje« imena naseljenih mjesta u Kraljevini Jugoslaviji

O imenima u *Hrvatsko-poljskom rječniku* Julija Benešića

Jezik i pravopis *Kritika i članaka* Julija Benešića prema zahtjevima tadanje jezične politike

Čitajući »Iločanina«

Dvije ocjene Benešićeve *Gramatike*: Andriećva i Belićeva

O Benešićevu »glasu protiv ankete«

Julije Benešić između hrvatskoga i poljskoga.

Četiri su rada objavljena u 2. i 3. Zborniku *Dana Julija Benešića*, a šest radova prvi je put objelodanjeno u navedenoj knjizi u povodu prvoga desetljeća znanstvene i kulturne manifestacije. Budući da akademik Marko Samardžija nije iz poslovnih razloga sudjelovao na 4. *Danima Julija Benešića* 2004., u knjigu je uvrstio tekst predavanja *Julije Benešić između hrvatskoga i poljskoga*, održanoga na svečanoj sjednici u povodu 50. godišnjice smrti Julija Benešića 5. prosinca 2007. u Warszawi u organizaciji Instituta za zapadnu i južnu slavistiku Sveučilišta u Warszawi i Veleposlanstva Republike Hrvatske u Poljskoj. To je samo jedan segment kojim je promovirao Hrvatsku, Ilok i Julija Benešića u nizu njegovih inozemnih aktivnosti u kojima je poput toga velikoga Iločanina bio poveznicom europskih naroda i kultura kao gostujući predavač ili lektor na sveučilištima u Kölnu, Szombathelyu, Pečuhu, Budimpešti, Katowicama, Poznanju, Warszawvi, Ljubljani, Skopju i Mostaru.

Iz naslova članaka objavljenih u knjizi *Devet iločkih predavanja i jedno warszawsko* evidentna je okosnica programske tematsko-sadržajne strukture znanstvenoga dijela *Dana Julija Benešića* kao i njezina implementacija:

1. Julije Benešić: leksikograf, književnik, prevoditelj, polonist, gramatiko-
graf, književni kritičar, intendant, najznamenitiji Iločanin
2. Ilok i Iločani: iločka povijesna, kulturna i jezična baština
3. Srijem: život i stvaralaštvo između Save i Dunava.

Budući da su glavna područja znanstvena bavljenja i istraživanja akademika Marka Samardžije bila leksikologija i leksikografija, novija povijest hrvatskoga jezika i jezikoslovlja, nije se zatvarao samo unutar njih, nego je bio otvoren i za druga područja. Kao standardolog dao je nemali znanstveni doprinos slavonskom dijalektu kao i kulturnoj i znanstvenoj manifestaciji *Šokačka rič*. Recenzirao je četiri zbornika znanstvenoga skupa *Slavonski dija-*

lekt *Šokačka rič* 8 – 11. Nagrađen je na prvoj *Šokačkoj riči*, održanoj u Vinkovcima 2003. Zbog zapaženih i vrijednih postignuća u hrvatskomu jezikoslovlju, Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije nagradila je prof. dr. Samardžiju velikim dukatom s pratećom poveljom *Šokačke riči* jer su njegova znanstvena postignuća dragocjena za hrvatsko jezikoslovlje, a on osobno za *Šokačku rič* i slavonski dijalekt.

Na Znanstvenim skupovima *Slavonski dijalekt* sudjelovao je priopćenjima i člancima objavljenim u zbornicima *Šokačka rič* 1–3, 5, 7, 9–10: *O hrvatskoj štokavskoj dijalektalnoj književnosti*, *Dijalektalno u jeziku pripovijesti Ive Kozarca*, *Vođinački govor ili jedna hrvatska priča o izumiranju idioma*, *Što je Stjepan Ivšić zabilježio u Vođincima god. 1906?*, *Adolf Bratoljub Klaić i istočnoslavonski govori*, *O čem su polemizirali Josip Gopić i Stjepan Ivšić?*, *O ranom prinosu Stjepana Pavičića rekonstrukciji hrvatskoga predmigracijskoga jezičnog mozaika u istočnoj Slavoniji*. U njima vidimo raspon tema od mjesnoga govora preko problematike štokavske dijalektalne književnosti i jezične analize književnih djela do prinosa pojedinih dijalektologa i jezikoslovaca slavonskom dijalektu, ali uvijek aktualnih tema kao što je bila tema *Jezični pomak* koju je prijavio 2018. za *Šokačku rič* 15, radujući se dolasku u Vinkovce jer se na programski prebukiranoj *Šokačkoj riči* puno radilo, a poslije prijateljevalo, veselilo i pjevalo, a akademik Marko Samardžija jako je volio pjevati, do promuklosti. Tužnim mi je glasom telefonski javio da nije u mogućnosti doći, ali se nije ni jednom riječju požalio na bolest, koja je već tada uzimala maha. Posljednji telefonski razgovor polovicom siječnja 2019. bio je dug i smiren s temom hrvatskoga jezika. Nije bilo ni jedne naznake da je to oproštajni govor. Među brojnim vrlinama sustručnjaci i kolege znanstvenici ističu jednu njegovu posebno vrijednu, a artikulirao ju je akademik Stjepan Damjanović ustvrdivši da je Marko Samardžija imao *realističan pristup problemima što se iskazuje kao uravnoteženost: nikada nije neobaviještenima nudio efektno sročene neistine*.

Danas je došlo drugo vrijeme, naraštajna smjena u akademskoj zajednici dovela je do drukčijih obrazaca ponašanja te je prijateljstvo i veselje zamijenjeno arivizmom, anagonizmom i animozitetom, generacijski jaz nije više međugeneracijski nego unutargeneracijski zbog čega je nakon znanstvenih okupljanja zamrla pjesma, prijateljski i ugodni razgovori. Tim je veća praznina koju je odlaskom s ovoga svijeta ostavio akademik i prof. dr. Marko Samardžija kako na *Danima Julija Benešića*, tako i na *Šokačkoj riči* i na *Danima*

Josipa i Ivana Kozarca u Vinkovcima, manifestacijama koje su blistave trenutke imale zahvaljujući generaciji znanstvenika i književnika kojih više nema. Među njima bio je i pjesnik Pajo Kanižaj, redoviti sudionik *Dana Josipa i Ivana Kozarca* u Vinkovcima. Njegovu je pjesmu akademik Marko Samardžija odabrao kao moto svojih *Devet iločkih predavanja i jednoga warszavskoga* uz posvetu unucima Petru, Ivanu i Nikoli potpisavši se obiteljskom titulom *Dida* kao oporučni generacijski transfer što ovoj knjizi dodaje posebnu emotivnu i ontološku vrijednost:

zaplakao sam hrvatski
progovorio sam hrvatski
hrvatski govorim
šapćem hrvatski
šutim hrvatski
sanjam hrvatski
i na javi sanjam hrvatski
volim hrvatski
pišem hrvatski
kad ne pišem, ne pišem hrvatski
sve mi je na hrvatskom
hrvatski mi je sve

I kada bude nestalo generacijskoga ili komunikacijskoga sjećanja, ostat će njegov rad u tekstualnom pamćenju kao nezaobilazna literatura hrvatskoga jezikoslovlja, vrijedna citiranja i spomenik hrvatskom jeziku vrijedan kulturnoga pamćenja.

Zaustavljen je *curriculum vitae* Marka Samardžije i zatvorena knjiga njegova života, ali su njegove autorske, uredničke, priređivačke i udžbeničke knjige i znanstveni rad otvoreni budućim naraštajima kao *curriculum gloriae*.

U ime Organizacijskog odbora *Dana Julija Benešića* i organizatora Muzeja grada Iloka, svih dosadašnjih sudionika te Zavoda za lingvistička istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu izražavam zahvalnost akademiku Marku Samardžiji na svemu što je učinio te mu želimo vječni mir u onostranosti, kamo nam je neminovno svima otići.